

'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'

ד"ר חזות גבריאלי

הגמרא כותבת:

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני שנחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן, (עירובין יג ע"ב).

מייד לאחר הקביעה 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים', מופיעה הקביעה 'והלכה כבית הלל', כמעט 'תירתי דסתרין'. שניהם צודקים ובכל זאת אנו פוסקים הלכה כאחד מהם. השאלה הזו תלויה בפירוש אותו ניתן להנמקה שמביאה 'בת הקול' לכך שאנו פוסקים כבית הלל: "מפני שנחין ועלובין היו...". לכאורה יש כאן 'פרסי' על התנהגות טובה. אם אכן מדובר כאן בפרס, כי אז למעשה אין אמת הלכתית, ופסיקת הלכה אינה חיפוש אמת. קביעת ההלכה היא צעד שנעשה מסיבות פרגמטיות (כדי שלא תהיה התורה כשתי תורות), ולכן ניתן להחליט על הצד אותו נאמץ להלכה כרצוננו.

ניתן לפרש זאת אחרת: הואיל ובית הלל היו נוחי נפש והקדימו את דברי ב"ש לדבריהם, מכאן שהם שקלו היטב את דעת ב"ש, ורק אח"כ הכריעו נגדה. מי שנוהג כך, סביר יותר שיקלע לאמת, מאשר מי שאינו שוקל ברצינות את דברי החולק עליו. לפי גישה זו הכרעת ההלכה היא חיפוש אמת, והבחירה בבית הלל לא נעשתה כ'פרס', או כצעד חינוכי. היא נעשתה מכיוון שיש סיכוי גבוה יותר שהאמת מצויה בצד שלהם. לפי הכיוון הראשון המוקד של דברי בת הקול הוא הרישא: 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'. הלכה כב"ה הוא רק סייג פרגמטי, ותו לא. לעומת זאת, לפי הכיוון השני המצב הוא הפוך: המוקד הוא הסיפא: 'הלכה כב"ה'.

השאלה שעולה כעת היא מהו מעמדה של הרישא לפי גישה זו? לשון אחר: באיזה מובן לפי גישה זו 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'? בסכום העניין נראה שלפנינו שלושה כיוונים עיקריים בפרוש המימרא: (המינוחים מספרו של פרופסור אבי שגיא):

- הגישה המוניסטית - לפיה רק אחת מן העמדות ההלכתיות צודקת.
- הגישה הפלורליסטית - לפיה כולם 'צדקו יחדיו', ולמעשה אין אמת הלכתית במובן אובייקטיבי.
- הגישה הרמוניסטית. לפיה יש לכלול את כל הדעות למבנה מורכב אחד, והוא הוא האמת ההלכתית.

ברם, כעת לפנינו פרדוכס מ'סדר שני', שהוא מתודולוגי במהותו: זוהי מחלוקת בין חכמים כיצד עליו להתייחס למחלוקות חכמים!! הזכרנו כי במפרשים עולים כמה כיווני הסבר או התייחסות לכלל הזה עצמו. אם כן, מה עלינו לעשות ביחס לדעות השונות ביחס למחלוקת הזו עצמה? האם גם לגביהן נאמר 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'? באיזה מכל המובנים הסותרים ישמש אותנו הביטוי הזה ביחס לפרשנות שלו עצמו?

הבעיה הזו היא לכאורה בעיה ללא פתרון. מי שיטען שיש לפרש את הביטוי באופן שכולם צודקים, אומר בכך שכולם צודקים גם ביחס לפירוש הביטוי הזה עצמו, ולכן גם הפירושים שלפיהם לא כולם צודקים הם צודקים מבחינתו. וכן גם להיפך.

ניתן למצוא כאן פתרון טכני, נוסח תורת הטיפים של ראסל ווייטהד (ראו הקדמה לפרניקיפיה מתמטיקה), שנוצרה כדי לפתור פרדוכסים שנובעים מהוראה עצמית. לפי הצעה זו, משפט אינו יכול להתייחס למשפטים באותה רמה היררכית בה הוא עצמו מצוי. ובהקשר שלנו: הביטוי 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים' אינו נסוב על הפרשנויות אליו עצמו.

זהו פתרון טכני שהוא לכאורה משביע רצון ברמה הלוגית, אבל מהותית הוא אינו מוצדק. מדוע מחלוקת זו יצאה מן הכלל? את הפתרון המלא (=נקודת שווי משקל ו'פתרון הרמוני') ניתן למצוא בספרי 'מידה טובה' במאמרי פרשת במדבר.

להערות ולרכישת ספרי 'מידה טובה': hazutg@gmail.com